

נסויים רפואיים בבני-אדם

ד"ר אברהם שטינברג

מדע הרפואה והטכנולוגיה התקדמו בדורנו בצעדי ענק והשיגו במאה זו אולי יותר ממה שהשיגה האנושות עד לתקופה זו.

אין ספק, שכרכה רבה צפונה בהתפתחות זו, אשר מאריכה, משפרת ומטיבה את חיי האנושות ובריאותם של בני האדם. אך יחד עם זאת מגבירה ומעוררת התקדמות זו בעיות מוסריות, משפטיות והלכתיות המתלוות לפעילויות שונות של הרפואה והטכנולוגיה הרפואית.

בעיות בתחומים אלו היו קיימות מאז ומעולם, ברם בדורנו הוחרפו והתחדדו הקונפליקטים הבין-דיסציפלינריים והביאו להכרה בצורך הדחוף לשתוף פעולה הדוק בין הרופאים לבין בעלי-מקצועות אחרים, היכולים לתרום להגדרה, הגבלה וביקורת של הפעילות הרפואית מנקודות מבט מגוונות.

בעולם הרחב הוגדר ענף חדש ברפואה בשם „אתיקה רפואית“, אשר מנסה לדלות ולהגדיר את הבעיות המוסריות בתחומי הרפואה המודרנית ולמצוא פתרונות לבעיות אלו.

אחד הנושאים הגידונים ביותר בשטח זה הוא ענין הנסויים הרפואיים בבני-אדם.

מצד אחד עומדת לעינינו טובת החברה והאנושות, ולשם השגת פתרונות רפואיים יש צורך, לעתים, בביצוע נסיונות שונים על בני-אדם; מאידך, עומד בפנינו הפרט – הבריא או החולה – אשר צריך להיות נשוא הנסיון, ואשר עלול להיזקק או לפחות לא יפיק כל תועלת מהסבל שהנסוי עלול לגרום לו. זוהי בעיה מוסרית כבדה הדורשת שיקול דעת מעמיק והגדרות ברורות של האסור והמוותר.

במרכזים רפואיים שונים קיימות „ועדות אתיקה“, שמתפקידן לבחון כל הצעת מחקר מההיבטים המוסריים שלה. כמו-כן התקיימו כנסים לאומיים ובין-לאומיים שונים לצורך הגדרות כלליות, הגבלות וסייגים בביצוע נסיונות רפואיים בבני-אדם. הידועה שבהם היא הצהרת הלסינקי, 1964, מטעם ההסתדרות הרפואית העולמית (תירגומה של ההצהרה הובא ב„אסיא“, חוברת ט"ו, מרחשון תשל"ז, עמ' 29-30).

הונה נושא זה הוא לא רק מוסרי ומשפטי כללי אלא גם הלכתי טהור. אנו – שומרי תורה ומצוות – מעוניינים בראש וראשונה בשיקולי תורה ובפסק ההלכה, כדי שנוכל לכוון דרכנו לבטח גם בענין קשה וחשוב זה.

מעניין לציין, שלמרות היות הנושא הזה חדיש באופן יחסי, כבר נידון הוא ע"י רבנים וחוקרים מבחינה הלכתית, על פי מקורות ההלכה, וניתנה חוות דעתם ביחס לאחדות מהבעיות המגוונות הכלולות בענין זה. אך טרם נתמצה הנושא בשלימותו, והמקורות המודרניים מועטים יחסית.

להלן מספר מראי-מקומות בספרות ההלכה והמחקר התורני, שדנו בענין הנסויים הרפואיים בבני-אדם (אינני מתייחס לבעית הנסויים הרפואיים בבעלי-חיים, שהיא בעיה נפרדת):

1. ד"ר אברהם-סופר אברהם, נועם, י"ז, תשל"ד, עמ' ק"ס-קס"ג
2. הרב שלמה גורן, שנה בשנה, תשל"ו, עמ' 149-155
3. הרב שלמה גורן, תורה שבעל-פה, י"ח, תשל"ו, עמ' י"א-י"ט
4. הרב עמנואל יעקובוביץ, ספר אסיא, עמ' 260-262
5. ד"ר יעקב לוי, נועם, י"ג, עמ' ע"ז-פ"ב
6. A Hospital Compendium, 3rd ed., 1969, pp. 49-55
7. Rabbi I. Jakobovits, Challenge, edited by A. Carmell and C. Dombe, 1976, pp. 473-480
8. Rabbi I. Jakobovits, Proceedings of the Association of Orthodox Jewish Scientists, Vol 1, pp. 1-7, 1966

המכון ע"ש ד"ר פ. שלזינגר ז"ל לחקר הרפואה עפ"י התורה מארגן בקביעות, במה לרפואה והלכה, אשר בה נידונים נושאים מרכזיים בתחומי הרפואה, המוסר, המשפט וההלכה.

הבמה השניה, שהתקיימה בר"ח שבט תשל"ז (20.1.77), בבית הרופא בירושלים, הוקדשה לדיון בנושא הנסויים הרפואיים בבני-אדם.

להלן אנו מביאים את הרצאותיהם של ד"ר דב ארליך, מרצה לרפואת המשפחה בבית הספר לרפואה, אוניברסיטת תל-אביב, ושל הרב שמחה הכהן קוק, הרב הראשי ואב"ד ברחובות, אשר הקיפו את הנושא מבחינה רפואית, מוסרית והלכתית.

